

Тем, что эта книга дошла до Вас, мы обязаны в первую очередь библиотекарям, которые долгие годы бережно хранили её. Сотрудники Google оцифровали её в рамках проекта, цель которого – сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Эта книга находится в общественном достоянии. В общих чертах, юридически, книга передаётся в общественное достояние, когда истекает срок действия имущественных авторских прав на неё, а также если правообладатель сам передал её в общественное достояние или не заявил на неё авторских прав. Такие книги – это ключ к прошлому, к сокровищам нашей истории и культуры, и к знаниям, которые зачастую нигде больше не найдёшь.

В этой цифровой копии мы оставили без изменений все рукописные пометки, которые были в оригинальном издании. Пускай они будут напоминанием о всех тех руках, через которые прошла эта книга – автора, издателя, библиотекаря и предыдущих читателей – чтобы наконец попасть в Ваши.

Правила пользования

Мы гордимся нашим сотрудничеством с библиотеками, в рамках которого мы оцифровываем книги в общественном достоянии и делаем их доступными для всех. Эти книги принадлежат всему человечеству, а мы – лишь их хранители. Тем не менее, оцифровка книг и поддержка этого проекта стоят немало, и поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые меры, чтобы предотвратить коммерческое использование этих книг. Одна из них – это технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас:

- **Не использовать файлы в коммерческих целях.** Мы разработали программу Поиска по книгам Google для всех пользователей, поэтому, пожалуйста, используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- **Не отправлять автоматические запросы.** Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого рода. Если Вам требуется доступ к большим объёмам текстов для исследований в области машинного перевода, оптического распознавания текста, или в других похожих целях, свяжитесь с нами. Для этих целей мы настоятельно рекомендуем использовать исключительно материалы в общественном достоянии.
- **Не удалять логотипы и другие атрибуты Google из файлов.** Изображения в каждом файле помечены логотипами Google для того, чтобы рассказать читателям о нашем проекте и помочь им найти дополнительные материалы. Не удаляйте их.
- **Соблюдать законы Вашей и других стран.** В конечном итоге, именно Вы несёте полную ответственность за Ваши действия – поэтому, пожалуйста, убедитесь, что Вы не нарушаете соответствующие законы Вашей или других стран. Имейте в виду, что даже если книга более не находится под защитой авторских прав в США, то это ещё совсем не значит, что её можно распространять в других странах. К сожалению, законодательство в сфере интеллектуальной собственности очень разнообразно, и не существует универсального способа определить, как разрешено использовать книгу в конкретной стране. Не рассчитывайте на то, что если книга появилась в поиске по книгам Google, то её можно использовать где и как угодно. Наказание за нарушение авторских прав может оказаться очень серьёзным.

О программе

Наша миссия – организовать информацию во всём мире и сделать её доступной и полезной для всех. Поиск по книгам Google помогает пользователям найти книги со всего света, а авторам и издателям – новых читателей. Чтобы произвести поиск по этой книге в полнотекстовом режиме, откройте страницу <http://books.google.com>.

BX 599

.P89

PRO VODSTUPNIKOV VOD ROSSIJSKOHO
PRAVOSLAVIJA

В. Бонор

КС

ВЫДАВНИЦТВО ЧАСОПИСИ „СВОБОДА“

ВѢДСТУПНИКОВЪ ВѢДЪ РОССІЙСКОГО ПРА-
ВОСЛАВІА И ИХЪ ПЕРЕСЛѢДОВАНІА.

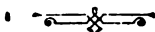
Mt. Carmel, Pa., 1899.

Зъ друкарнѣ „Свободы“

ВЪДАВНИЦТВО ЧАСОПИСИ „СВОБОДА“

Число 9.

Про вѣдступникивъ вѣд россійско
= православія

Про вѣдступникѣвъ вѣдъ россійского
православія и ихъ переслѣдованія.

Mt. Carmel, Pa., 1899.

Зъ другимъ изданіемъ

SK

BX 599

. P89

INDIANA UNIVERSITY LIBRARY

3-20-70

1. Неправославнї вѣры въ Россїи и число ихъ исповѣдникѡвъ.

Многї люде (особливо зъ нашихъ) думаютъ, що Россїя, се край на скрѡзь православный, та що тамъ, посередъ православної масы, другї вѣроисповѣданя никнуть якъ кропля воды въ морѣ. Тымчасомъ се неправда, якъ побачимо зъ поданої низпе статистичної таблицѣ (рахунку). Въ урядовѣй працї Суворина, выданѡй въ Ст. Петербурзѣ 1895 року, бачимо 118 милїонове населене Россїи, подѣлене пося вѣроисповѣдань, якъ слѣдуе:

1) Православныхъ и Разкольниковъ	82.700.000	
2) Магомедаповъ	9.700.000	
3) Римо-кат. (понайбольшѡй части Поляковъ и Литвинѡвъ)	10.000.000	} 35,400,000
4) Протестантовъ (найчастѣйше Фїны и Нѣмцѣ въ Балтїйскихъ провинцїяхъ)	5.400.000	
5) Жидѡвъ	4.000.000	
6) Сектантовъ	2.500.000	
7) Григорїанѡвъ (Вѡрменъ)	1.000.000	
8) Иоганѡвъ	600.000	
9) Другихъ религїй	2.200.000	
Разомъ	118.100.000	

Навѣтъ зъ той урядовой таблицѣ вже видно, що православнїи становлять трохи бѣльше якъ двѣ третыхъ части цѣлого населеня Россїи, мѣжь тымъ якъ одна трета часть, т. е. 35,400.000, есть неправославныхъ.

2 Недокладнѣсть повызшого рахунку.

Коли однакъ приглянемо ся той таблицѣ лѣьше, то побачимо, що число неправославныхъ въ Россїи есть ще бѣльше якъ подавъ Суворпнѣ. И такъ, передовсѣмъ внаде кождому въ очи тое, що православнїи и разкольники цоракхованїи разомъ, хотяи они не тримають ту саму вѣру. Разкольники вѣддѣлили ся вѣдъ православнои церкви бѣльше якъ 200 лѣтъ тому назадъ, а то длятого, що православнїи запровадили въ той часъ деяки новости обрядовїи въ своѣй церкви, котрыхъ разкольники прияти не хотѣли. Разкольникѣвъ отже (ихъ называютъ такожь Старообрядцями, або Старовѣрцями) треба бы особно раховати вѣдъ православныхъ, тымъ бѣльше, що зъ бѣгомъ часу декотри ихъ галузи ставали чимъ разъ менше до православїя подобными. Розумѣе ся, що черезъ тое и число православныхъ покажеть меншимъ якъ 82.700.000. Такъ само и число Сектантѣвъ подане въ повызшѣй таблицѣ е за мале. Узовъ, Пругагинъ и други учени Россїяне кажутъ, що ихъ есть не

2½, але що найменше 4 міліони. Рівно-жъ Суворинъ не подає въ своѣй таблиці Уніятòвъ*), котрыхъ находить ся ще споре число на Бѣлої Руси.

3. Разкольникы (Старообрядцѣ) и ихъ переслѣдованя.

Разколъ або роздѣлъ въ православной церкви розпочавъ ся въ другой половинѣ сѣмнадцятого столѣтя. Причиною до него було тоє, що патріярхъ Никонъ ставъ поправляти богослужебнѣи книги по̄сля книгъ грецкихъ и заводити деякѣи иншѣи новостѣи обрядовѣи. Новостѣи тѣи зòстали принятѣи на соборѣ, котрый Никонъ скликавъ 1655—6 року за панованя царя Алексѣя, але велика часть духовенства и простыхъ людей спротивила ся тому. Они зачали посылати просьбы до царя одну за другою и боронити старыхъ обрядòвъ (длятого ихъ названо Старообрядцями або Старовѣрцями) передъ новостями, якѣи запровадивъ Никонъ. Просили такожь о тоє, щòбы имъ було вòльно вòдправляти Службу Бо-

*) 1875 року приказавъ урядъ російскѣи повертати Уніятамъ назадъ на лоно православної церкви. Якъ колѣсь заведено Уніи, такъ теперъ навертане на російскєе православїє вòдбувалось при помочи зрадливòго вышого духовенства, та всякого рода насильствъ, а наслѣдкомъ одного и другого було ишь терпѣнє неповинного народа. Въ 20 лѣтъ по наверненю Уніятòвъ на православїє, т. є. въ 1895 р. справоздана св. Синоди рахували ще въ Россїи „кòсїющихъ въ уніятскїхъ или католическїхъ заблужденїяхъ“ 73.175 душъ. А скòлько то кромѣ нихъ було ще „кòсїющихъ Уніятòвъ“, котри потрапили скрити ся передъ зоркимъ окомъ Синода? Деякѣи кажуть, що є ихъ кòлькасотъ тысячъ.

жу и другіи богослуженя по́сля давного звичаю. На тоє все не до́ставали они однакъ жадной во́дповѣди, але ще були караніи кнутомъ, або тяжкою роботою въ сиберійскихъ майнахъ (копальняхъ). За царя Петра Великого переслѣдованя Старообрядцѣвъ збóльшилсь до того степеня, що денекотріи зъ нихъ, не могучи вытерпѣти довше, збирались въ дѣревяныхъ домахъ, и наповнивши ихъ смолою и облявши смолою, по́дпалювали и такъ добровольно гинули въ полумѣняхъ. Многіи зновъ утѣкали далеко на по́внѣчь, або на Сибирь и тамъ осѣдали, або емігровали до Туреччины и Польщи. Доперва Катерина II., а потѣмъ Александръ I. выдали указы, въ котрыхъ дарували раскольникамъ кару и обѣщали имъ свободу вѣроисповѣданя, вънаслѣдокъ чого раскольники зачали повертати назадъ до Россіи, и навѣтъ осѣдати въ мѣстахъ.

Однакъ „свобода“ тая не тревала довго. Царь Николай I., що тримавъ ся зъ сады „одевъ царь, оденъ народъ и одна церковь“ выдавъ въ 1827 роцѣ указъ, забороняючий Старообрядцямъ выбирати собѣ новыхъ священникѣвъ, будувати новіи церкви и направляти старіи. Въ 1850 р. зостало выдано розпоряджене, що жены Старообрядцѣвъ не маюгъ уважити ся за шлюбніи, а дѣти ихъ мусять бути записованіи яко неправого мужа. Такъ само заказано имъ занимати ся купецтвомъ, а въ разѣ якои небудь провинны, карали ихъ тѣлесно.

4. Сектанты -- звѣдки они взяли ся?

Численні секты, що повстали пізнѣйше якъ Разколь, а котрыхъ приклонникѡвъ называють звичайно сектантами, такъ само терпѣли рѡжнї переслѣдованя. Закимъ однакъ станемо о тѡмъ говорити, мусимо сказати де що про те, звѣдки и якъ тї секты взяли свѡй початокъ.

Ажь до часѡвъ Петра Великого Россїя не мала майже жадной стычности зъ рещтою Европы. Донерва Петро Великій и въ части и его наслѣдники зачали запѡзнаватись зъ порядками, якї панували въ захѡднѡй Европѣ, а такожь спровадили велике число чужинцѣвъ до Россїи. Чужинцѣ тї, хотяй жили особно на своцхъ кольонїяхъ, стыкались однакъ вѡдѣ часу до часу и зъ россїйскимъ народомъ, та бесѣдували зъ нимъ о рѡжнихъ справахъ а такожь и о вѣрѣ. Въ наслѣдокъ того повстало мѣжь россїйскимъ народомъ много сектъ, менше або оольше подѡбныхъ до сектъ, до якихъ належали чужинцѣ. Пізнѣйше, въ другѡй половинѣ вѡсѣмнїацятаго столѣтя (1782), цариця Катарина II. спровадила до Малороссїи много Нѣмцѣвъ Менонѣтовъ и Гернбутерѡвъ. Впльвъ ихъ на окружающихъ хлѣборобѡвъ бувъ великій, тымъ бѡльше, що були се люде просвѣченї, увѡльненї вѡдѣ службы войскової, а такожь богатї, бо подѡставали на власнѡсть великї простори землѣ, 30 до 65 десятинъ на родину. Пѡдъ впливомъ тыхъ протѣ-

стантовъ, многі зъ сектъ, що давнѣйше вже иснували, змѣнили значно свои вѣрованя. Помѣжъ иншими зробили се особливо Духоборцѣ и Молокане.

5. Духоборцѣ и ихъ наука.

Секта Духоборцѣвъ появила ся въ половинѣ минушого столѣтя. Вѣра ихъ подѣбна досить до квекерской (квекры, се вѣра, що почалась въ Англіи, а пѣзнѣйше розширилась въ Америцѣ, особливо въ Пенсильвеніи).

Тенерь однакъ ихъ головною наукою есть тое, що въ душѣ чоловѣка мешкае самъ Богъ и що Богъ самъ провадить чоловѣка своимъ внутренимъ словомъ. Богъ жиє въ природѣ тѣлесно (фізично), а въ душѣ людскої духово. Они признають, що Христось принявъ на себе людске тѣло, творивъ добрі дѣла, учивъ и терпѣвъ; але они толкують все тое въ духовномъ змыслѣ. Кажуть, що самъ Исусъ бувъ и есть вѣчнымъ Евангеліємъ. Вѣнъ самъ есть словомъ, котре есть записане тѣлько въ сердцахъ людскихъ. Христось бувъ сыномъ Бога, але тѣлько въ тѣкомъ змыслѣ, якъ мы называемо себе „сынами Божиими“. Исусъ Христось терпѣвъ не для чого иншого якъ тѣлько для того, щобы намъ показати, якъ належить терпѣти за правду. Вѣруючи, що Богъ зменшує въ душѣ кожного чоловѣка, кажуть они, що и церковь Божа мусить тамъ мати сво мѣсце. Для того они не узнають жадной звертати цер-

кви (зъ дерева або каменя якъ другі люде ма-
ють) анѣ (Сакраментовъ) св. Тайнъ. Они не мо-
лятъ ся о спасеніе другихъ людей, бо каждый
повиненъ молити ся за себе, а не за другихъ.
Колн народитъ ся дитина, то они дають ей имя,
але безъ всякихъ молитовъ. Они молятъ ся толь-
ко до Бога, (але не до святыхъ), а въ певні
дны въ роцѣ мають молитовні зборы (сходины),
где читають псалмы або спѣвають имны. По
такихъ зборахъ (митингу) они цѣлуютъ и кланя-
ють ся взаимно оденъ другому, вѣддаютъ въ
той способъ честь духови божому, що жіє въ
чоловѣцѣ.

Духоборцѣ признають, що иньмо святе есть
вѣдъ Бога, але ихъ релігія має за підставу не
Библию, але переказъ (преданія). Той переказъ
мають они еще вѣдъ своихъ прадѣдовъ и назы-
ваютъ его „живучою книгою“; она складає ся
зъ того, що Духоборцѣ называютъ псалмами,
т. е. зъ вѣршѣвъ вынятыхъ зъ книгъ старого и
нового завѣта, а понайбольшій части уложеныхъ
нимп самими. Они все еще творять нові такі
псалмы або вѣршѣ.

Що до моральной стороны, то Духоборцѣ ка-
жутъ, що все люде суть зъ природы собѣ рѣвнѣ
и всякѣ внѣшнѣ рѣжницѣ помѣль людьми, якѣ-бъ
они не були, не мають жадного значѣня. На
свѣтѣ не повинно бути жадныхъ властей анѣ
духовныхъ анѣ свѣтскихъ, понеже все люде суть

собѣ ровнїи и всеѣ склоннїи до грѣха. Духоборцѣ не противляють ся установленымъ властямъ, але и не слушають ихъ слѣпо. Они уважають за зло ношене оружїя и войованя зъ непрїятеlemъ, а навѣть дѣломъ того доказали въ вѣйвѣ зъ Турками, коли недалеко Перекопу покинули оружїя и не хотѣли стрѣляти. Въ зноснахъ зъ другими людьми они суть чемнїи, прїязнїи, торжественнїи. Понеже ведуть працююче и моральне жите, длятого суть високого росту, здоровїи и краснїи.

Теперь, коли менше-больше знаемо релїгїи-нїи и моральнїи понятїя Духоборцѣвъ, можемо тымъ лѣпше представити собѣ гнѣдкїи спосѣбъ, въ якїи поступовало собѣ зъ ними правительство россїйске, почавши вѣдъ Никслая I., котрый вы-давъ указъ, щобы каждого чоловѣка, що прї-ставъ до Духоборцѣвъ, брати до вѣйска, а не-способныхъ до вѣйскової службы выганяти на Сибирь.

6. Молокане и ихъ наука.

Вѣра Молоканѣвъ есть така: Они вѣрягъ, що Богъ есть духомъ въ трехъ особахъ, але кажуть, що хотяи Богъ Сынъ и Богъ Духъ суть единосущнїи Вѣтцю, то однакъ не суть ему ровнїи въ божествѣ. Христосъ не мавъ людского тѣла и не умеръ такъ якъ умирають други людє. Под-часъ свого туземного житя Христосъ основавъ

Церковь. Зъ початку складала ся она зъ Апостоловъ, по́звѣйше зъ ве́хъ, що вѣрили въ Христа; але правдива церковь християньска истнувала то́лько до четвертого столѣтя, коли загалнїй (вселеньскїй) соборы и учитель церкви впровадили поганьскїй понятя и обряды до церкви, а такожъ стали пояснити собѣ письмо святе по́сля внодобы. Зо́ ве́хъ Тайнь признають Молокане то́лько хрещене, але и тое то́лько въ духовномъ змыслѣ и не уживають при нѣмъ воды. Духовне хрещене состоить въ проповѣданю Слова Божого, сповѣди и прощаню грѣхѡвъ другимъ. Сповѣдь тая есть то́лько жалемъ душевнымъ и визнаемъ грѣхѡвъ самому Богови. Дѣйстне причастїе лежить въ принятю науки Христовой и сповнюваню его заповѣдей. Священство не есть Тайною, понеже „мы маємо такого священника, котрый сидить по правѡй руцѣ трону Величества въ небѣ.“ (Павло, посланїе ко Евреямъ т. VIII. ст. I.) Такожъ супружества не уважають Молокане за Тайну. Супружество стаєсь святымъ черезъ благословеня родичѣвъ. Святе письмо каже, що „Богъ есть духомъ“ и длятого они не вѡддають чести образамъ (иконамъ) и вѡдкидають всякїй образы. По́сть уважають они за потрѣбный тогды то́лько, коли чоловѣкъ чує въ собѣ перевагу тѣла надъ духомъ; але по́сть такїй лежить не въ повздержаню ся вѡдъ деякихъ стравъ, але вѡдъ вдержуваня ся ѣдженя зага-

лѣ. Все можна їсти, що не єсть заказане въ письмѣ святѣмъ, але свинячого мяса и рыбѣ, що не мають луски на собѣ и ще деякихъ рѣчей, їсти не вѣльно.

Молокане признають, що „Господь есть Духъ, а где есть Духъ Господень. тамъ есть свобода“, (2-ге посл. до Коринтіянь гл. III. в. 17). Дятого за пѣдставу до морального жвтя правдивого христїянина уважають они цѣлковиту свободу и независимѣсть вѣдѣ правъ установленныхъ людьми. Дятого Молокане повинні уникати невѣльничтво, вѣйну, вѣйскову службу и складане присяги. Але понеже неможливою єсть рѣчею вѣтверто противити ся правительству, то позволено имъ єсть наслѣдовати першихъ христїянь, то єсть укрывати свои правдивї череконаня.

7. Вѣдносны уряду до Сектантѣвъ.

Пѣсля вступленя на престолъ Александра II. російскї Сектанты тѣшїлись якїсь часъ взгляднымъ спокоемъ. Лѣберальнї реформы заняли кѣлька першихъ лѣтъ нового панованя, и правительство правдоподобно не мало часу анѣ охоты продовжати дальше релїгїйнї переслѣдованя. Тымчасомъ выбухло польске повстанє, почѣмъ наступила загальна політична реакція.

Въ 1847 зѣставъ выданный циркуляръ, пѣсля котрого всѣ Сектанты, що вѣдбували богослуже-

ня свої безъ священникѣвъ, мали утримувати метрики уродинъ, шлюбѣвъ и смерти. Зъ того деякі думали, що правительстро признало Сектантамъ право истнованя, але вскорѣмъ показало ся, що неправда, бо правительство и дальше выдавало много „указѣвъ“, „циркулярѣвъ“ и „адміністративныхъ розпорядженъ“ взглядомъ Сектантѣвъ, черезъ що поступоване урядникѣвъ зъ сими послѣдними сталось своевольнымъ и непослѣдовательнымъ до найвызшого степени.

8. Нова вѣра -- Штунда.

Около 1865*) року увага правительства зѣстала по першій разъ звернена на нову секту, а то посредствомъ доносу одного епископа до святѣйшого Синоду. Въ доносѣ симъ говорилося, що секта тага росте дуже скоро и що есть рационалистичною (розумовою, що поводить ся въ справахъ вѣры розумомъ). Були се Штундисты.

Назва Штундисты (походила вѣдь нѣмецкого слова Stunde — (штунде) година) показуе, що члены той секты збирали ся въ певні дны разомъ въ цѣли бесѣдованя о рѣчахъ вѣры, пояснюваня письма святого або спѣваня псалмѣвъ, такъ само якъ се робили нѣмецкїй колоністы, що мали такожь подѣбнїй релігійнїй сходины, тревасчї одну годнну.

Загально говорячи, Штундисты, хотяї зразу

*) Штунда почалась при концї першой половины сего столѣтя.

и не цурались ще православнои церкви, були однакъ вже Евангеликами, бо поставили одинокою основою свои вѣры письмо свята та въ пояснюваню его руководили си розумомъ.

Початковій Штундисты були навѣтъ почасті аскетами на взоръ старыхъ містичныхъ сектъ, але по якимсь часѣ высвободились зъ того, такъ, що нынѣшній Молодо-штундисты суть впростъ противній аскетизмови. Они кажутъ такъ: Богъ, яко Всемогучій, не потрѣбуе пожертвованя вѣды слабыхъ людей; Вѣдъ самъ есть Всемогучій и Спаситель и вѣдновѣдно до того казавъ намъ поступати згѣдно зъ засадою, що сильній не повиненъ знущатись надъ слабымъ. Они кажутъ такожъ, що Христосъ не хоче смерти грѣшника, понеже Вѣдъ есть пастырь добрый, правдивый пріятель, и братъ чоловѣка. Пѣсля ихъ вѣры найвызшою честнотою есть кормити голодныхъ, зодягати голыхъ, ходити коло хорыхъ, словомъ помагати бѣднѣйшимъ братьямъ въ каждый спосѣбъ.

Штундисты признають, що Духъ есть силенъ, а тѣло немѣчне, але они не морять тѣла зъ той причины. Если тѣло есть немѣчне, кажутъ они, то треба его кормити и пѣдтримувати, въ противнѣмъ случаю оно не зрѣбитъ свои работы, такъ якъ той вѣдъ, котрому не данъ вѣсти. Штундисты старають си жити пѣсля моральныхъ засадъ христіянства, але змѣненыхъ ихъ власны-

ми поглядами и припророченихъ до нынѣшняго способу житя. Вѣру свою опирають они на писемъ святѣмъ старого и нового завѣта, та хотять завести порядки на свѣтѣ, згѣднїи зъ наукою Христа.

Вонекатрферь, що бувъ за довгий часъ реформованимъ пасторомъ нѣмецкимъ на Украинѣ, описуе Штундистѣвъ яко „найлѣпшихъ людей, найбільше отвертого сердца, просвѣченыхъ, великодушныхъ, скромныхъ и чесныхъ.“

Пытане чи хрестити дѣтей, чи вже дорослыхъ людей, подѣлило Штундистѣвъ на Баптистѣвъ и Штундистѣвъ властивыхъ, але рѣжниця тотя есть малозначуча, тай на ню взагалѣ мало звертають уваги.

Пѣсля справозданя консисторїи въ Кїевѣ, число Штундистѣвъ въ тѣй однѣй діецезии вросло межи рокомъ 1874 и 1890 въ слѣдуючїй способъ: Въ роцѣ 1874 було регїстрованихъ Штундистѣвъ 250; въ 1880, 1.380; въ 1885, 2.530; а въ 1890, 4.670. Невна есть рѣчь, що се урядове справоздане не подае цѣвнаго числа Штундистѣвъ, але менше, но и оно вже показуе докладно, якъ великїй есть взрѣстъ приклонникѣвъ той секты. Число всѣхъ Штундистѣвъ въ цѣлѣ Россїи, каже оденъ англїйскїй писатель, що обзнакомленїй зъ тою справою, выносивъ четверть милїона людей, а розсѣлись они въ трїицятьохъ губернїяхъ украинскихъ и кавказскихъ.

9. Чому Штунда ширить ся скоро?

Важною причиною чому сеся рѣра ширить ся такъ дуже скоро, есть умыслове и моральне положене православныхъ священникѡвъ, о котрѡмъ писавъ докладно небѡщикъ Архієпископъ Никаноръ, що обѣздивъ дієцезію Херзоньску.

Архієпископъ той православный описує, що въ школахъ, котрї були пѡдъ руководствомъ священникѡвъ, дѣти не знали, где Христосъ зѡставъ на хрестѣ розпятый; денекотрї дѣти говорили, що въ мѣстѣ Херзонѣ, столиці губерніи; инші дѣти не знали вѡдрѡжнити образу Пречистой Дѣвы вѡдѣ Иуса Христа, Евангелистѡвъ и такъ дальше. Самъ Архієпископъ каже, що при низкѡй моральнѡй и умysłовѡй вартости сѣльскаго духовенства есть се рѣчею дуже легкою для першого лѣишого Штундиста цѣле село на-вернути на свою вѣру. Священники, боячи ся наганы вѡдѣ епископѡвъ, дуже часто пишуть, що въ ихъ околиці нема анѣ одного Штундиста, мѣжъ тымъ, якъ неразъ показує ся, що тамъ половина села належить до Штундистѡвъ, але що то суть люде заможнї, отже легко можуть пѡдкупити священникѡвъ и тї мовчать про нихъ передъ епископомъ. Бесѣдовавши неразъ зъ православными селянами. Архієпископъ пѡзнавъ, що они не мають жадного понятя о своѣй релігїи; не знаютъ нѣчого о Христѣ, о святой Тройци, а дуже часто не знаютъ навѣтъ вѡдповѣсти на пытане: „якои ты вѣры?“

Розширенню штундической вѣры помагае такожъ и тоє, що правительство російске не дозволяе говорити проповѣдей по малоруски або украиньски, але по великоруски. Наші люде, Русины, межи котрыми вѣра тота найбільше ся ширить, не розумѣють зовсѣмъ, або дуже мало, бесѣду великоруску, а въ наслѣдокъ того вѣдтягають ся вѣдъ православної церкви. Богослуженя вѣдправляють ся въ старославянськѣмъ языкѣ, котрый такожъ для людей не зовсѣмъ зрозумѣлый. Все тоє єсть водою на млынъ Штундистѣвъ и ддятого они своими простыми и для всѣхъ зрозумѣлыми бесѣдами, опертыми на евангелію, роблять такій великій впливъ на нашихъ людей въ Малороссіи.

Ю. Правительство, духовенство и поліція починають переслѣдувати Штунду.

До 1870 року правительство не предпринимало жадныхъ мѣръ противъ Штундистамъ, правдоподѣбно не знало ще про нихъ. Але вѣдъ 1870 почато ихъ переслѣдувати битемъ, арештами и выгнанемъ на Сибирь. Посылаю такожъ міссіонерѣвъ (попѣвъ православныхъ) помѣжь штундистѣвъ, щобы ихъ навертали назадъ на православну вѣру. Однимъ зъ такихъ міссіонерѣвъ єбувъ Галичанинъ Володимиръ Терлецкій. Обѣхавши кѣлька сѣль, где меншали Штундисты, и не могучи зъ ними нѣчого вѣдяти, повернувъ вѣнь до губернатора кѣвского и радивъ, щобы

всѣхъ штундистовъ, (котри по́сля его погляду суть сектярами дуже небеспечными такъ по́дъ взглядомъ релігійнымъ, моральнымъ якъ и по літичнóмъ) выгнати на Кавказъ. Архієпискошъ Арсеній радивъ зновъ, щобы не лишь Штундистовъ, але всѣхъ сектяровъ поселити въ цевной мѣсцевости и установити границѣ наоколо нихъ, та щобы сектярамъ не вольно було переступати той границѣ; такъ само, щобъ имъ були заказанъ всякѣ зносини зъ православными, кромѣ зносинъ зъ урядниками и православными священниками; рѣвно-жь, щобъ имъ не вольно було куповати або вынаймати землю, посѣдати гостиницѣ, млины або фабрики. На щасте однакъ ретроградный духъ въ Россіи не бувъ на той часъ ще такъ сильный якъ по́знѣйше и хотяй рады Терлецкого и Арх. Арсенія слухано, то однакъ не принято ихъ.

Помимо того однакъ правительство взялось усердно до „цивілізованя“ Штундистовъ, въ наслѣдокъ чого арепиты полудневыхъ губерній зачались наповняти ними. Православнѣ священники рѣвно-жь не остави по заду въ „ласкавомъ наклонюваню“ Штундистовъ до повернення до старой православной вѣры, а наклонюване те було дуже подобне до „цивілізованя“ правительства. Пóдчасъ одного слѣдства въ Одессѣ примѣромъ, показало ся, що священникъ „наклонювавъ“ Штундистовъ до навернення ся до православной

вѣры бючи ихъ по лицю и окладаючи палками. Сотки примѣровъ подобныхъ до того можна бы навести зъ самои тѣлько Херзоньскои діецезіи. Дуже часто лучало ся, що слѣдства въ справахъ Штундистовъ (якы роблять звычайно передъ розправою) тревали такъ довго, що многы зъ нихъ умирали въ арештахъ не дочекавши ся суду. Такъ само выходило на явѣ въ судахъ, що поліція подюджовала православныхъ, чтобы напали на Штундистовъ и нищили ихъ дома. Межъ 1872 и 1877 рокомъ ~~жизель справлять~~ дуже тяжко Штундистамъ, ~~отъ чого число ихъ помімо~~ переслѣдованъ всею ~~поліцією~~ Штундистамъ самі кызали такъ: „О бѣгъ огню ~~въ~~ ~~здѣ~~ ~~звѣстия~~; куда бы насъ не вѣстали, мы всюда будемо розширювати нашу вѣру, ~~и~~ ~~мы~~ ~~будемо~~ ~~будуть~~ насъ переслѣдувати, тымъ болше будемо змагати ся на ша вѣра. Архієпископъ Херзоньскій Леонтій приѣздивъ кѣлька разѣвъ до сѣль „зараженныхъ ересію“, чтобы бесѣдувати зъ Штундистами, але на кѣнци каждой такой бесѣды вѣддавано въ руки поліціи тыхъ, котры обставали при Штундѣ, а то за те, що нѣбы то они зневажали православну вѣру.

II. Победоносцевъ на чолѣ переслѣдованъ.

Пѣдчасъ панованя Александра другого, не уважано зъ початку на взрѣсть сектантовъ такъ дуже, а то зъ причины запровадження деякихъ новыхъ порядковъ въ державѣ и борбы зъ ре-

волюційною партією. Дперва за Александра III. коли „еретики“ взмогли ся на силѣ, правительство російске пригадало собѣ своій обовязокъ „обороны православія“, а боимчись впливу сектантовъ на другихъ людей, розпочало борбу зъ ними. Победоносцевъ (оберъ-прокураторъ святѣйшого Синода), що мавъ великій впливъ на царя, вѣдновивъ старі засады Николая I., засады: одень царь, одень народъ и одна православна вѣра. Сей доловѣкъ бувъ властивымъ царемъ, можна сказаати, и пѣсля его гадки, тѣлько засады Николая I. впроваджені въ жите, можуть спасти Россію вѣдъ революціи и „заразливого“ впливу заходной Европы. Въ наслѣдокъ того стали самодержавіе утверждувати въ той способъ, що карали и выганяли зъ краю, та всякими другими способами нищили всѣхъ лѣберальныхъ и поступовыхъ людей. Засаду „одной вѣры и одного народа“ впроваджували въ жите, переслѣдуючи всѣ вѣры въ Россіи кромѣ православной и всѣ народности кромѣ Велико-Русинѣвъ (Москалѣвъ), а и тыхъ тѣлько тогды лишали въ спокою, если они крѣпко держались принципу одень царь, одень народъ и одна вѣра.

12. Дарешнй надѣѣ.

Коли Александеръ III. выдавъ 3. мая 1883 р. указъ, въ силу котрого положене Разкольникѣвъ троха полѣпшилось пѣдъ взглядомъ суспѣльнымъ (имъ позволено примѣромъ заниматись

торговлею), то ихъ релігійне положене зостало таке саме якъ по выданю указу Николая I. 1827 року зъ тою хиба лишъ рожницею, що позволено имъ подавати прошеня до властей, скільки разовъ хотѣли поправляти стару, або будувати нову каплицю або церковь. Видячи тое, денекотрї люде гадали себѣ, що невдовзѣ прїйде конець релігійнымъ переслѣдуванямъ въ Россіи, та що царь выдасть права, котрымъ разѣ на все дасть свободу всѣмъ людемъ визнавати таку вѣру, яка кому найлѣпшою выдасть ся. Сднакъ надѣѣ сї показались передвчасными. Зборы противъ-разкольникихъ и сектантскихъ місіонаровъ, вѣдбувшїя ся у Кіевѣ 1887 року, а такожъ рапортъ Победоносцева за рѣкъ 1890.—1891 отворили кождому очи на дѣйстнїй замѣры россійского уряду. Победоносцевъ и члены збору кїевского скаржили ся одногласно на те, що Разкольники и Сектанты взросли завдяки царскому указови зъ 3-го мая 1883 року. „Проводирѣ Разколу“ — говоривъ Архієпископъ Тобольскій — „думаютъ, що указъ той позволяе имъ на все и тому то они майже вѣдкрыто почали розширювати. та голосити свою вѣру.“ „Зъ великою увагою“, писавъ Победоносцевъ въ своимъ рапортѣ, „бесѣдовано пѣдчасъ зборѣвъ про шкѣдливість поодинокихъ сектъ разколу та еретикѣвъ для православной церкви и державы.“ Осъ тутъ и вышшли властивїя намѣры представителѣвъ и

приклонникѡвъ православія зовсѣмъ на верхъ. Треба знати, що право дѣлило секты на „менше“ и „бѡльше шкѡдливѣ“. До „бѡльше шкѡдливыхъ“ зачислялись тѣ, що розширювали дикий забобоны, наставляли на жите власне, або другихъ людей, або робили пѡдчасъ релігійныхъ зѡбранъ якѣ неморальнѣй вчинки. Люде належачѣ до секты „бѡльше шкѡдливои“ тратили, пѡсля россійского карного закона (арт. 203), всѣ права цивільнѣ, та були виганяні на Сибѣръ въ Закавказію. Въ часѣ, о котрѡмъ иде бесѣда, властиво тѡлько одна мала секта, Скопцѣвъ (названѣ такъ длятого, що скопять ся) належала до „бѡльше шкѡдливыхъ“ а й она вымирала поволи, та ставала щоразъ менше небеспечною.

Згаданѣ кїевскѣ зборы мїсіонерѡвъ предкладали, щобы до сектъ „бѡльше шкѡдныхъ“ захувати крѡмъ Скопцѣвъ такожъ 1) Разкольникѡвъ, що мають свѡй головнѣй урядъ въ Австрїи (на Буковинѣ въ Бѣлої Криници, где они мають свонхъ священникѡвъ и епископа, котрого однакъ не признае россійска православна церковь); 2) Феодозїевцѣвъ (безпопѡвцѣвъ, котрѣ становлять одну зъ головныхъ частей Разкольникѡвъ, але не признають жадныхъ высвяченыхъ священникѡвъ анѣ не молять ся за царя) и 3) Странникѡвъ, словомъ бѡльшу часть всѣхъ Старообрядцѣвъ.

Странники уважають правительство, церковь,

якъ и взагалѣ все, що носить на собѣ урядову печать за „твореніе Антихриста,“ зъ котрымъ они не хочуть мати нѣчого до дѣла. Они не хотять платити податкѡвъ, анѣ взагалѣ сповняти якихъ небудь обовязкѡвъ горожаньскихъ; не уживають паспортѡвъ, анѣ не мають сталого мешканя; зъ другої стороны, не жадають они вѡдъ державы помочи, або охороны, анѣ такожъ не старають ся воювати зъ нимъ другими способами. Здаєсь, що найлѣпше було-бъ лишити ихъ самымъ собѣ, а вже въ жаденъ способъ годѣ ихъ класти на рѡвнѣ зъ Скопцями, що до ихъ шкѡдливости. Але православне духовенство уважає певну секту бѡльше шкѡдною лишень пѡсля того, о скѡлько та секта вспѣе найти для себе приклонникѡвъ помѣжъ православыни людьми. Такъ пр. єпископъ Пермскій каже: „Разколъ часто притягає до себе людей дуже релігійныхъ и то черезъ свое серіозне и непоколебиме хотя фалшиве научане чеснотъ христіянськихъ.“ Навѣть Победоносцевъ признавъ, що (се его власнї слова) „найбѡльше притягаючимъ и уводячимъ помѣжъ Разкольниками єсть способъ въ якій они помагають оденъ другому“ зъ чого слѣдує, що пѡсля погляду Победоносцева, не зѡстає нѣчого иншого, якъ тѡлько зачислити майже всѣхъ Разкольникѡвъ до секты „бѡльше шкѡдливыхъ“, понеже то єсть одиноке средство, яке представителѣ православної церкви мають противъ притя-

гаючости Разкола.

Але найсильнѣйшій нападъ, зроблений въ рапортѣ Победоносцева, зоставъ захований для сектъ раціоналістичныхъ (розумовыхъ) и містичныхъ! Говорячи о Штундистахъ оберъ-прокураторъ свят. Синода зачисляе имъ въ блудъ навѣть тое, що есть безперечно ихъ чеснотою. „Не маючи сформулованого вѣроисповѣданя“, каже вонъ, „Штундисты и другі подобні секты старають ся вскрѣпити підвалины на котрыхъ побудована ихъ вѣра въ той способъ, що стосують ся до моральности и практичныхъ жаданъ християнства. Въ своимъ внѣшнѣмъ поступованю Сектанты старають ся дѣйсно поступати після приписовъ моральности, зъ чого походить, що люде глядять на нихъ пріязно. Штундисты святкують недѣлѣ дуже строго; они не пють, анѣ не курять, не уживають бридкихъ слѣвъ и такъ дальше.“ Осъ и якъ оно стало ся, що хотяи зразу установлено, що першу войну зъ Сектантами мае провадити „церковь и міссіонарѣ, а то въ дусѣ спокою, любви и снѣвтерпѣня взглядомъ ворогѣвъ церкви“, то однакъ після конференціи въ Москвѣ признано за пожадане и конечно покликати на помѣчь силы свѣтскій „въ формѣ певныхъ репреспвныхъ адміністраційныхъ мѣръ.“

13. Заходы уряду цѣлковито знищити Сектантѣвъ.

Пѣзнѣйша исторія борбы зъ сектантствомъ, показуе, що борбу тую проваджено майже вы-

ключно систематично вживаними „репресійними мѣрами, котрї кристалїзуючись зь року на рѣкъ пѣдъ конецъ панованя Александра III. перемѣнились въ регулярный системъ переслѣдованя, котрого цѣлею було вже не одно лишъ давлене Сектантѣвъ, а таки цѣлковите ихъ знищене.

Дехто мѣгъ бы думати, що предложеня зборѣвъ були ажъ надто достаточными для охорони царской вѣры передъ еретиками, то жь пѣсля нихъ наибѣльше упертї зь помѣжь Сектантѣвъ не могли навѣтъ рушитись зь мѣсця, где мешкали, безъ осѣбного дозволу губернатора, зневаги державной церкви мали судитись безъ суду присяжныхъ; членамъ бѣльше шкѣдливыхъ сектъ не вѣльно було куповати анѣ вынаймати землю, нѣхто, чїя прихильнѣсть для православной церкви була пѣдозрѣлою, не мѣгъ бути навѣтъ найнижшимъ громадскимъ урядникомъ; коротко сказавши, Сектанты зѣстали поставленї посредствомъ адмїнїстраційныхъ розпоряджень въ таке положене, въ якомъ були Старовѣрцѣ передъ выданемъ указу Катерины II. Однакъ дѣйствию „адмїнїстраційнї мѣры“ ишли ще дальше якъ тї припорученя. Въ своѣй загонистости уживати всѣ средства „обороны“ въ интересѣ православной церкви, урядъ росїйскїй заказавъ Штундистамъ не тѣлько всякї зносини зь православными людьми, але навѣтъ вѣдбравъ вѣдъ нихъ ихъ власнї дѣти а то въ тѣй цѣли, щобы ихъ выховати по пра-

вославному. Въ одной мѣсцевости, земли войска Доньского, по́сля засуженя Штундистовъ мужинъ на выгнане, дали женамъ до выбору йти зъ мужами, або зъ дѣтьми. Наколи денекотрї жѣнки сказали, що они пойдуть на выгнане вразъ зъ мужами, то сейчасъ вѣдобрано имъ дѣти и вѣддано ихъ въ руки православнымъ своякамъ. Въ той сосѣбъ вѣдобрано одному чоловѣкови пменемъ Кундруковъ четверо дѣтей, другому Костроминови семеро, а Марковому, що бувъ вѣдвцемъ, трое дѣвчатъ. Но не лишень зъ самыми Штундистами роблено щось подобного, вѣдъ князя Д. Хилкова, напримѣръ, котрого выгнали на Кавказъ, разомъ зъ жѣнкою за те, що они були приклонниками наукъ графа Льва Толстого, вѣдобрано на приказъ самого царя Александра III. двое дѣтей, та поручено ихъ выховане православнымъ кривнякамъ.

Въ 1894 роцѣ 4. юлія оголошено Штунду за одну зъ наибѣльше шкѣдливыхъ сектъ.

Весною 1894-го року графъ А. Игнатѣвъ, кїѣвскїй генераль-губернаторъ, по́дюдженный черезъ кїѣвского митрополита Йоанникія, заборонивъ Штундистамъ робити сходины релігїйнї въ 75 селахъ, кїѣвскои губерніи, невдовзѣ заборону тую розширено на бѣльше сѣлъ. Въ той спосѣбъ указъ Александра III. (зъ 1883) признававший хотяй и не впрость легальность истнованя сектантовъ и вѣдправляваня богослужень

вѣдповѣдно до ихъ вѣры, бувъ знищений простою забороною одного зъ модныхъ сатрапѣвъ. Послѣдній рѣкъ панованя Александра III. бувъ повный такого рода розпоряджень, все тое пересказати тутъ нема мѣсця, то однакъ треба завважати, що хотяй въ поодинокихъ случаяхъ напастованя Штундистѣвъ були и не великого значѣня, то однакъ понеже они були систематично и безопадно переводженіи, то наслѣдкомъ ихъ були: всегдашний несупокѣи, страта майна, а часомъ и житя, и то все мусѣли зносити тѣ люде, о котрыхъ часто говорили пѣдхлѣбно навѣтъ сами ихъ переслѣдователѣ.

14. Положене Сектантѣвъ за Николая II.

При вступленю на тронъ теперѣшного царя Николая II. многіи неправославни вѣроисповѣданя робили собѣ на него велыки надѣѣ. Пѣсля весѣля одержавъ вѣнъ благословене не лишь вѣдъ православного, але и римо-католицкого духовенства. Двадцять шестого февраля 1895 р. царь и цариця приняли зъ всякою чемностію представителѣвъ Товарищества Пріятелѣвъ (Квейкрѣвъ), Ед. Райтъ Брукса и Т. Уилямса Марша, котри прійшли просити о те, щобъ не переслѣдувати Штундистѣвъ и другихъ Сектантѣвъ. То все однакожь якъ пѣзнѣйше показалось, не помогло нѣчого. Кокетуючи зъ римско-католицкимъ духовенствомъ, Никола II. въ той самъ часъ давъ медаль заслуги Клингенбергѣви, губерна-

торови Ковенскому за его рѣзню въ Крожахъ*). Переслѣдованія иновѣрцевъ не застановлено, а нѣ навѣтъ не зменчено, а въ 15 мѣсяцевъ послѣ такого ласкавого принятя просьбы Квейкрѳвъ молодой царь написавъ М. Победоносцеву письмо, въ котромъ дякувавъ ему за те, „що той утвердивъ въ правдахъ православной церкви тую часть населеня, котра завдяки своѣй глупотѣ, всегда тримаєсь блудной науки.“ А що се побожне дѣло, за котре царь бувъ такъ вдячный зовсѣмъ но змѣнилось въ характерѣ, вѳдъ того якимъ було оно за часѳвъ панованя его кѳнца, можна побачати ще зъ отсихъ примѣрѳвъ: Дня 3-го мая 1896 року, старшина сѣльскій, его двоухъ помѳчникѳвъ и ще 9 мужикѳвъ (всѣ зъ села Шинникъ, кѣвской губернїи) внали до хаты жены именемъ Домна Барбара, котра 3 дни передъ тымъ породила; тую то дитину забрали они силою, помимо опору нещасливон женщины и занесли до попа, котрый чимъ скорше дитину тую похрестивъ. Дня 21-го того самого мѣсяця, господарь Иванъ Исавенко забивъ

*) Въ половинѣ октября 1893 року, вѳдбулась страшна вѣзня римо-католикѳвъ въ Крожахъ (маленькомъ мѣсточку, Ковенской губернїи), за те, що люде ти пасивно противились замкненю ихъ кѳстела. Треба знати, що коли люде ти выйшли зъ церкви, щобъ стрѣтити власти, тоесли они передъ собою портреты царя и царицы на знакъ своего вѣрноуподданства. Кѳстель зѳста зъ очищенийъ черезъ козакѳвъ, при чѣмъ що наймнѣе 20 людей зѳстало вбитыхъ, а 100 пораненыхъ; за рештою гнались козики черезъ рѣку и другую сторону, при чѣмъ такожъ многи потопились.

свиню, хочачи продати мясо ще передь недѣлю, котра припадала 24-го. Понеже однакъ на нещасте 21-го мѣсяця було „православне“ свято, то тѣ самі 12 никвизаторѣвъ оскаржили Исавенка о зневажене православного свята. Обѣшовъ ся зъ нимъ якъ найгѣрше, замкнули они его въ мѣсцевымъ арештѣ на 24 годинъ. Дня 14-го юнія напали тѣ люде зновъ на него, забрали ему всю вовну яку той пригостовивъ для свого ужитку, занесли до корпимы и тамъ цѣли за тоє цѣлу нѣчь.

Дня 8. апрѣля 1896 року, два селяне, Василенко (28 мѣтъ старый) и Ивченко (лѣтъ около 60) дѣстали завѣзване явитись въ урядѣ громадскѣмъ, а коли тамъ прійшли, приказано имъ перекрестити ся и цѣловати „святый образъ“ пѣдъ загрозою, що если того не зроблять, то зѣстануть убиті на мѣсци. Молодшій Василенко налякавъ ся и мовчки зробивъ те, що ему приказано, почѣмъ позволили ему вернути дѣмѣвъ. Але Ивченко не хотѣвъ того зробити, лишень казавъ: „Богъ васъ покарає за те, що вы гвалтомъ силуєте чоловѣка вѣддавати честь кусникови дерева.“ Въ одной хвилі кинулись всѣ присутній на старого, били его, вырывали ему волосе зъ головы и бороды, мучачи его рѣвночасно ще въ иншій спосѣбъ, котрый однакъ годѣ тутъ описувати докладно. Покровавленого и збитого посадили они по хвилі на землю, та по-

гали ему въ лице плювати. Потомъ по́днесли его и запровадили до урядника поліційного, що мешкавъ о 4 милѣ вѣдь того села и тамъ старый просѣдивъ цѣлу нѣчь въ арештѣ. Бували випадки, що православнїи робили ще гѣршіи злодѣйства Штундистамъ а особливо ихъ женамъ. Вагу тыхъ фактѣвъ зрозумѣе кождый доперва тогды, коли скажемо, що всѣ тїи 12 людей, що робили тїи рѣчи були выбранїи черезъ самого-жь урядника поліційного (его имя Труновъ) а то въ тѣи цѣли, щобы Штундистамъ докучали. Подѣбнїи партїи зложенїи зъ 12 людей для знущаня ся надъ Штундистами потворивъ Труновъ въ кождѣмъ селѣ, що було пѣдъ его властію, а Труновъ самъ дѣоставъ свѣи урядъ за впливомъ „міسیونера“ Скворцова, котрый есть головнымъ директоромъ релїгїиныхъ сектъ въ полудневѣи Россїи.

Наколи звичайныхъ Штундистѣвъ нищать въ той спѣсѣбъ, на мѣсци, то тыхъ, котри вслѣли стати виднѣишими, выганяють далеко на границѣ державы. „Скѣлько Сектантѣвъ выгнали, а скѣлько выганяють“, пише кавказкїи дописуватель „Бесѣды“ (органу россїйскихъ евангеликовѣвъ, що выходивъ въ Стокгольмѣ, въ Швеціи) въ ноябрь 1895 року, про се годѣ сказати. Я знаю лишень, що зъ кождымъ надходячимъ етапомъ (а есть ихъ два що мѣсяця) прибуває три до пяти родинъ, а се робить около 100 родинъ че-

резь оденъ рѣкъ. Таке варварске выганяне тягнесь вже около 7 рокѣвъ. Сюда приганяють членѣвъ найрѣжнѣйшихъ сектъ, однакъ Баптисты и такъ званій Молсдо-Штундисты (молода галузь Штундистѣвъ) суть бѣльше гнобленій, якъ другіи. Можна сказати, що въ полудневѣй и подуднево-заходнѣй Россіи каждого Сектанта называють „Штундистомъ.“ Часто лучае ся навѣтъ, що если чоловікъ перестане лишъ пити горѣвку, то его зачпсляютъ вже до той секты.

Не треба забувати, що дописуватель сей пише лишень про одну мѣсцевѣсть на Кавказѣ. Велике число людей выганяють ще въ другіи мѣсця на Кавказѣ, а такожъ до пѣрнѣчныхъ губерній европейской Россіи, на Сибирь и такъ дальше, такъ, що число людей зруйнованыхъ, возбавлєныхъ власныхъ домѣвъ, родинъ и свободы длятого тѣлько що не хотятъ признати православной церкви одиноко-правдивою и одиноко-спасительною — мусить бути далеко бѣльше.

15. Борба Духоборцѣвъ зъ урядомъ и ихъ мученництво.

Наколи такъ безустанне, дїявольске гноблене и руйноване вѣдступникѣвъ вѣдъ православной вѣры велось въ цѣломъ царствѣ, тогды начали збиратись особливо страшнїи и чорнїи хмари надъ головами Духоборцѣвъ, котрыхъ було на Кавказѣ около дваццять тысячъ народа. О-

селѣ ихъ находили ся въ тифлиско́й, елисавет-польско́й и карско́й губерніи. Треба знати, що хотяй Духоборцѣ не признають власти, то однакъ до недавного часу, годились они до певной степени, зъ розпорядженями уряду. Пóзнѣйше однакъ вóджила у нихъ стародавна ихъ вѣра зъ небувалою силою и они постановляли за всяку цѣну еи держатись. Духоборцѣ мали всегда громадскій маетки (будынки и грошѣ), котрыми заряджували выбраніи черезъ нихъ люде мущины, обвижены. Около 9 лѣтъ тому назадъ маетокъ той ихъ захопивъ неправно въ свои руки цоловѣкъ именемъ Губановъ, а коли справа прійшла передъ судъ, то вóнь перекупивъ судіѣвъ, та другими способами позыскавъ ихъ для себе и такъ справу выгравъ. Така страшна неспрлведливóсть зробила великій розрухъ помѣжь Духоборцями и подѣлила ихъ на нерóвній части; одна четверта часть зъ нихъ всѣхъ тримала зъ Губановымъ, а решта, то есть три четвертыхъ частей зъ Петромъ Веригіномъ, цоловѣкомъ незломимаго характеру и великимъ релігійнымъ ентузіястомъ. Тѣ послѣдній постановили навернутись назадъ до свои первѣстной вѣры и триматись еи крѣпко, щобы стати лѣпшими вóдь того грѣшного свѣта, котрый навѣтъ въ судѣ такій несправедливый засудъ выдавъ. Они перестали курити, пити и ѣсти мясо, а такожь почали роздавати свои маетки такъ, щобы

мѣжь ними не було бѣднихъ. Веригіна сейчасъ урядъ вигнавъ спершу до півчочної Россіи, а пізнійше въ зимѣ зъ року 1894 на 1895 на Сибѣрь. Будучи на дорозѣ на Сибѣрь вѣнъ написавъ письмо своимъ приклонникамъ, въ котрѣмъ завзивавъ ихъ, щобъ они вздержували ся вѣдъ присяги, вѣдъ службы войскової, та всякої участи въ дѣлахъ насилія уряду; такожъ щобы спалили всю свою зброю. Вѣ тї предложеня егѣ зѣстали принятї бѣльшою частиною.

И ось теперъ почалась страшна борба, безмысливна, нахальна и брутално дика зѣ стороны уряду, а пасивна, але неуступчива зѣ стороны Духоборцѣвъ. Щобы борбу тую докладно описати, на те потреба бы списати много серцезриваючихъ сторѣнъ, мы ограничимось лишень згадкою кѣлькохъ важнѣйшихъ подѣй.

Першимъ зѣ Духоборцѣвъ, що вѣдказавъ ся служити въ вѣйску бувъ Матѣй Лебедевъ зѣ елисаветпѣльського резервового баталіону. За свою службу, справедливѣсть, зручнѣсть и розумъ дѣставъ вѣнъ шаржу пѣдъ-офицера, хотяй пѣсля права, Духоборець не може бути „шаржою.“ На самъ Великдень 1895 року Лебедевъ вѣдказавъ ся ити на параду и вѣддавъ свѣй гверъ. Те саме зробили десять другихъ Духоборцѣвъ, що служили въ тѣмъ самѣмъ баталіонѣ. Егѣ арештували и всадили до темного пѣдземного льоху, где кормили егѣ лишнь водою и хлѣбомъ, а и

того достававъ вѣнь дуже мало. Всѣ жовнѣры такъ его любили, що ажъ плакали, коли его вѣдь нихъ забрано. Коли вѣсть о томъ, що зробивъ Лебедевъ, розѣйшла ся, многі поѣшли за его примѣромъ. Въ саму елпсаветпѣльску вязницю посаджено 120 Духоборцѣвъ. Деякихъ зъ нихъ заарештовано зъ тои причини, що они позвертали вѣйсковѣ сертификаты, то есть вѣдказались служити въ резервѣ; другихъ за те, що не хотѣли бути старостами (сѣльскими урядниками) и позвертали свои урядовѣ печатки и вѣдзнаки, а ще иншихъ за агітацію та непослушеньство.

Урядъ не знавъ що дальше робити. Хотяй за кождый дѣйсный проступокъ (а властиво те, що урядъ уважавъ за проступокъ) було вѣдповѣдно приписане карнымъ закономъ поступоване и вѣдповѣдный параграфъ, то однакъ урядъ вѣдь разу зачавъ поступовати въ спѣсѣбъ зовсѣмъ безправный и нѣякъ не даючій ся оправдати. Въ Ахалкелаки, на примѣръ, пятьохъ вѣяковѣ, що не хотѣли носити оружія выпровадили на подвѣре коло арешту и казали имъ стати въ рядъ. Потѣмъ завѣзвали козакѣвъ, та приказали имъ зсѣсти зъ коней и наладувати пушки. Видячи тое, Духоборцѣ просили, щобъ имъ позволено помолитись. Позволено имъ. Пѣсля молитвы офіцеръ давъ козакамъ команду, щобъ „були готовѣ“ (розумѣе ся стрѣляти) почѣмъ минуло кѣлька минутъ. Духоборцѣ стояли спѣкѣйно

очѣкуючи, коли ихъ пострѣляють. Але ихъ не стрѣляно. Тогда казали Духоборцямъ зновъ брати оружіе до рукъ, а колп тї зновъ вѣдказались, зволено козакамъ повесѣдати на конѣ и ѣхати на нихъ зъ голыми шаблями. Кѣлька разѣвъ пѣдѣздили козаки до Духоборцѣвъ та махали голыми шаблями понадъ ихъ головами, якъ бы хотѣли ихъ порубати; въ дѣйсности-жъ не робили имъ нѣчого злого. Коли Духоборцѣ и дальше тревали уперто въ своимъ постановленю, тогда били ихъ нагайками въ страшный спосѣбъ. Въ Карсѣ такожь страшили Духоборцѣвъ на рѣжнїи спосѣбы. Ставили примѣромъ шибеницѣ и нѣбыто бѣшали винныхъ.

Все то були однакъ лишъ вступнїи переслѣдованя. Въ ночи 28-го юнїа, старого стиля, Духоборцѣ зъ всѣхъ сѣль, въ котрыхъ жили приклонники Веригїна зѣбрали все свое оружїе (котре треба знати, було ихъ приватною власностїю, и зъ котрого они могли зробити що хотѣли навѣтъ пѣсля царскихъ правъ) въ одно мѣсце и спалили его, самї жъ наоколо ватры зъ дѣтьми и жѣнками спѣвали имны. Се зроблено рѣвночасно въ всѣхъ трохъ уѣздахъ, где живутъ Духоборцѣ. Розумѣе ся, що власти назвали тоє „бунтомъ“. Губернаторъ тифлискїи пѣславъ вѣддѣль козаковъ до сѣль духоборскихъ Ахалкелакского уѣду, а и самъ за ними поѣхавъ.

Велика громада Духоборцѣвъ зъ села Г'ореловка власне була зобрана на молитвѣ, коли наразъ казано имъ ити сейчасъ до губернатора. Они не хотѣли йти, поки не скончатъ молитись. Тогда появились козаки на коняхъ. Видячи тое Духоборцѣ взяли жены и дѣти въ середину помѣжь себе, а саміи взявши за руки одень другого, зовсѣмъ безоружный очѣкували нападу козакѣвъ. Командующій офицеръ крикнувъ „гурра!“ и сто козакѣвъ впало на безборонныхъ людей бьючи ихъ и тратуючи коньми немилосердно. Чотырохъ людей зостало убитыхъ, а многіи раненіи. Декотріи козаки встыдались бити безоружныхъ людей. Двохъ изъ нихъ вымахували лишъ у воздухѣ нагайками, не доторкаючи нѣкого. Тое донесено офицерови, котрый крикнувши: „Ты царя будешь очукувати!“ ударивъ одного зъ нихъ нагайкою такъ сильно въ лице, що той сейчасъ кровю залявъ ся.

Коли однакъ анѣ ти звѣрства, анѣ „упомненія“ губернатора не мали жадного впливу на постановлене Духоборцѣвъ, тогда „поставлено на кватпрѣ“ козакѣвъ по ихъ селахъ, и позволено имъ брати зъ домѣвъ „бунтовниковѣвъ“, та робити зъ ними послѣдними, що имъ лишень подобаесть. Наслѣдкомъ того позволенія було се, що въ селѣ Богдановцѣ знасиловано много дѣвчатъ и женъ, (якъ се показалося нѣзнѣйше на слѣдствѣ, котре переводивъ на мѣсци генераль Су-

ровцевъ и полковникъ Гребенщиковъ). Въ селѣ Орловцѣ чоловѣка шѣстьдесяти рокѡвъ, Кирила Конкина, такъ збито нагайками, що той же умеръ въ дорозѣ на выгнане. До сего всего можна-бъ додати ще другї подобнї подѣѣ.

Всѣ тї звѣрства, котрї порѡвнати бы можна хибѣ до звѣрствъ, якихъ допускались Турки зглядомъ Вѡрменѡвъ, закончилися тымъ, що дѣйствныхъ жовнѣрѡвъ, котрї подобно якъ Лебедевъ не хотѣли носити оружїя, засуджено на два до три роки вязницѣ та вписано до карного баталїону, мѣжь тымъ якъ зъ селянъ выгнано безъ всякого суду не менше якъ 400 родинъ въ гористї стороны, мѣжь пѡвдикихъ людей, та ще до того не дано пмѣ и кусника землѣ на чѣмъ бы они могли осѣсти. Такъ ихъ, якъ и цѣлї села що мали тысячѣ мешканцѣвъ зруйновано цѣлковито. Нещаснї тї люде зачали въ скорѣ не тѡлько терпѣти голодъ, але навѣтъ не знали, що робити зъ умершими, бо свои землѣ не мали, где бы ихъ могли поховати, а пѡвдикї люде, мѣжь котрыми они мешкали жадали вѡдъ нихъ за кождый грѡбъ по 50 рублѣвъ, чога однакъ Духоборцѣ не були въ силѣ заплатити. Положене тыхъ, що були вписанї до карного баталїону було такъ само горке. Осъ тутъ е опись Лебедева и вѡсѣмнацятѡхъ другихъ воякѡвъ, що зъ нимъ разомъ служили и зъ нимъ до карного баталїону досталась. Опись той по-

дає одень Духоборець, що бачивъ ихъ и бесѣдувавъ зъ ними: „Они тереевыхъ галузокъ разомъ вяжуть по 5 або 6; потѣмъ кладуть Духоборцѣвъ лицемъ до землѣ и ставляють по двсхъ людей пяныхъ по обохъ бокахъ кожного зъ нихъ а тѣ бють ихъ зъ заѣлостію скаженихъ звѣрѣвъ. Давши имъ по 30 такыхъ палокъ, замыкають ихъ до темныхъ комѣрокъ на 24 годинъ. На другій день дають имъ гверы и кажуть пти на вправы (екзецирку). Мученики вѣдказують: „мы не можемъ робити того, що естъ противъ заповѣдей Христа“, почѣмъ сторожѣ зновъ бють ихъ и здѣвають ся надъ ними ще гѣрше. Рѣвночасно дають имъ дуже мало ѣсти, а коли тѣ жадають больше, ще зъ нихъ княть собѣ.

Свого часу пущено поголоску въ россійской пресѣ, що тымъ Духоборцямъ, котрѣ були выгнані, а живутъ ще, буде вѣльно вернути назадъ до своихъ домѣвъ — поголоска тая, розумѣ ся показалось неправдивою. Положене тыхъ выгнанныхъ було дѣйстно сердце роздирающее: 1000 мущинъ, женъ и дѣтей вымирали повѣли въ часлѣдокъ голоду и слабостей, а переслѣдованія карного баталіону повтаряли ся дальше своею дорогою. Трохъ благородныхъ Великоруссовъ П. Бирюковъ, Ив. Трегубовъ и В. Чертковъ, не могучи стерпѣти того всего, выдали вѣдозву до Россіянъ и всѣхъ людей взагалѣ зъ просьбою о помѣчь для нещасныхъ. За се дѣло двохъ зъ нихъ вы-

гнали зъ Россіи и третій такожъ не уйшовъ кары, однакъ ширшій свѣтъ довѣдавъ ся про нещасне положене Духоборцѣвъ, зачимъ поѣшли рѣжній вставлюваня ся и просьбы такъ своихъ якъ и чужихъ, котрѣ скѣнчились тымъ, що днесъ, за помочію Бога и добрыхъ людей, вже спора кунка Духоборцѣвъ знаходить ся въ Канадѣ, на вѣльнѣй американьскѣй земли, та не потрѣбуе боятись. щобы ихъ хто за ихъ релігійній переконаня переслѣдувавъ.

16 Вплывъ интелігенціи на „вѣдступнитство.“

На кѣнци варто згадати ще про вѣдносины и впливъ образованыхъ людей въ Россіи до всѣхъ тыхъ вѣдступникѣвъ вѣдъ православної вѣры. Россійска интелігенціи въ бѣльшой своѣй части справами вѣры и то православної чи якои другои ще до недавна майже зовсѣмъ не занималась; рѣчи такѣ дуже мало еѣ обходили. Въ виду того, хотяй интелігенціа россійска и була прихильна народови, та рада-бѣ була ему помочіи выдобутись зъ того ярма, въ якѣмъ вѣнъ находивъ ся, а и теперь ще находить ся, ба навѣтъ готова була неодныхъ жертвовати для него, то однакъ не брали они майже жадной участи въ розвою „вѣдступнитства“, понеже пѣсля еѣ гадки, було оно непоступовымъ. Прихильнѣсть интелігенціи до народа була виравдѣ щира, але не оперта на знаню еѣго житя, еѣго свѣтогляду,

та змагань. Въ той способѣ люде одного народу не разумѣли себе, а въ справахъ тыхъ самыхъ, якъ примѣромъ справахъ вѣры, а и другихъ, мали зовсѣмъ вѣдмѣннй понятя. Причиною того була велика рѣжниця въ образованю интелігенціи, а простыхъ людей, а такожь, роздѣль зроблений панциною. котру знесено въ Россіи доперва въ 1861 роцѣ.

Тому то и не дармо славнй писателѣ якъ Федѣръ Достоевскій и иншій, а пѣзнѣйше графѣ Левъ Толстой, накликували интелігенцію россійску до того, щобы она старалась пѣзнати близше народѣ, его свѣтоглядѣ и характерѣ.

Наколи-жь знесено панцину въ Россіи и велика сила народу вѣддыхнула свободнѣйше, то разумѣе ся, що миліоны тыхъ освободженыхъ зачали думати бѣльше якъ передѣ тымъ, и то передовсѣмъ надѣ релігійными правдами. Штунда та другій науки, котрыхъ пѣдставою е свободне толковане и разумѣне письма святого, почали ширитись и розвиватись. Звѣдси пѣйшло, що коли интелігенція почала звертати свою увагу на идеалы народнй, то наткнулась тамъ на поступовй тенденціи въ релігійи. То-жь не дивниця, що вѣдѣ тогды многій интелігенты, навѣтъ зѣ найвысше образованыхъ и найвысше сусіольно поставленыхъ, стали горячо интересуватись новымъ релігійнымъ рухомъ народнымъ, а денекотрй якъ полковникъ Пашковъ, графѣ Левъ

Толстой, князь Хилковъ та другіи стали на чолѣ деякихъ сектъ та потворили цѣлїи ихъ громады въ рожныхъ сторонахъ Россїи, такъ, що можемо сказати, що сектанство въ Россїи тецерь не тѣлько мае приклонникѣвъ помѣжь образоваными людьми, але навѣть своихъ исповѣдникѣвъ та членѣвъ.

Хотяй въ виду того, що вѣдстуглене вѣдь православной церкви та гололене наукъ незгѣднихъ зъ православїемъ, есть наказане и караеть остро росїйскимъ правомъ, годѣ мати акуратнїи вѣдомости о дѣйснѣмъ поступѣ въ тѣмъ напрямѣ; то однакъ не зашкодить згадати кѣлька примѣровъ впливу интелїгенціи на сектантство описаныхъ свого часу въ „Московскихъ Вѣдомостяхъ.“ Говорено про нихъ о противправославнѣй пропагандѣ, яку провадивъ въ харкѣвскѣй губерїи князь Дмитро Хилковъ и 15 его прїятелѣвъ. Всѣ они належали до класу людей образованыхъ, въ бѣльшой части дворянъ (шляхты), зъ котрыхъ неодень занимавъ высоке становище въ суспѣльности, якъ примѣромъ славный маляръ П. Гай, самъ князь Хилковъ (бувшїй пѣдполковникъ гвардіи) и кѣлькохъ помѣщикѣвъ (властителѣвъ великихъ маекѣвъ земскихъ); всѣ они мали подѣбныхъ собѣ прїятелѣвъ и приклонникѣвъ въ другихъ мѣсцевостяхъ. Агітація ихъ велась въ трехъ уѣздахъ, въ самыхъ маекѣвахъ князя Хилкова було зареєстро-

вано помѣжь селянами 427 вѣтвертыхъ приклонниковѣ науки Толстого, яко наслѣдокъ той пропаганды.

Вплывомъ того релігійного руху помѣжь образованою клясою, говорятъ „Москов. Вѣдомости“, есть „катехизмъ братства Исусового“ написанный черезъ графа Льва Толстого, и заложене баптисткой газеты „Бесѣда“*), котра друкуеть въ Швеціи и буває тайкомъ впроваджувана до Россіи. Катехизмъ, кажуть „М. Вѣд.“, пригадуе своєю формою православный катехизмъ метрополита Филярета, людямя досыть близько знаный, однакъ змѣсть его есть выкладомъ науки самого графа Л. Толстого и бувъ Сектантами дуже радо читанный.

Якій бы однакъ не бувъ релігійный рухъ помѣжь образованою клясою, все-жь таки борба за релігійне высвободжене ведеть головно на мужицкомъ грунтѣ и черезъ мужиковѣ.

Найлѣпша, наибѣльше просвѣчена и найдоровша часть селянства въ Россіи стоить по сторонѣ поступу, по сторонѣ свободы совѣсти, по сторонѣ-жь обскурантизму и релігійной неволѣ стоить аристократичный урядъ и православне духовенство. Урядъ стараеть неразъ, якъ мы се бачили вже, втягнути въ тоту борбу такожь православныхъ селянъ, и часами дѣйсно удаеть ему

*) Газета тотя, о скѣлько намъ вѣдомо, вже не выходитъ.

взбудити въ нихъ дикій фанатизмъ и ненависть противъ „нововѣрцѣвъ.“ Неможливою для селянъ есть рѣчею застановлятися глубоко надъ рѣзными догматами. Для нихъ головою рѣзницею помѣжь сектантами а православными есть тоє, що православнїи запивають ся до смерти и не дуже интересують ся письмомъ святымъ, коли противно сектанты не пють нѣчого, але за те радо читають письмо святе. Каждый знає, що пїянство есть злый налѣгъ, але рѣвночасно пїянство есть такъ тѣсно получене въ головѣ православного мужика, зъ каждымъ церковнымъ и родиннымъ святомъ, що на встримуване ся вѣдъ пїятики дивлять ся они, якъ на занедбуване самого свята, зневажане той святои уставы, або и цѣлковите ей заперечене. Що болше, Сектанты суть вѣчно живучимъ докоромъ для пїяковъ. Въ селѣ, где живе кѣлька сектантскихъ родинъ, громадскїи справы полагаджують ся вже безъ старосвѣтского „горця горѣвки“, але то не длятого, щобы те мале число Сектантовъ було въ силѣ вздержати другихъ вѣдъ пїятики, але длятого, що пите на чужїи кошты, безъ всновучасти того-жь, есть рѣчею будь-щобудь неприємною. Въ той спосѣбъ мало-помалу „старїи звычаї“ идуць въ забуте. Розумѣе ся, що то не всѣмъ подобаєсь; корчмарѣ не люблять того, а то много значитть, понеже корчмарѣ мае вилывъ въ селѣ, бо звычайно люде виннїи ему грошѣ и длятого старають ся ему приподобати ся.

Що причиною, задля котрої урядъ переслѣдує Сектантовъ, не есть вѣра -- се рѣчь певна. Духовенство бореться по бѣльшой части о свое становище, доходы, та щобъ показати, що оно есть годнымъ, щобы его сила и значѣне въ царствѣ чимъ разъ бѣльше взростали. Самъ Победоносцевъ, оберъ прокураторъ святѣйшаго Синода, що зъ министромъ внутрѣшнихъ справъ и чередою полиційныхъ урядникѣвъ, размѣщенныхъ по цѣломъ царствѣ, представляе урядъ въ его бѣготеріи и релігійномъ переслѣдованю, мае чисто політичній цѣли на оцѣ. Вѣнъ глядитъ на православіе не лишъ яко на вѣру, але яко конечне условіе, безъ котрого годѣ було бѣ удержати нынѣшній порядки въ Россіи. Зъ его частыхъ заявленъ въ тѣй справѣ, а зъ признаня, що не треба дуже перебирати въ средствахъ для обороны православія, выходитъ ясно, що якъ довго подобній погляды будутъ переважати въ найвысшихъ кругахъ, такъ довго годѣ надѣятись застановленя переслѣдованъ релігійныхъ, а бодай ихъ злагодженя.

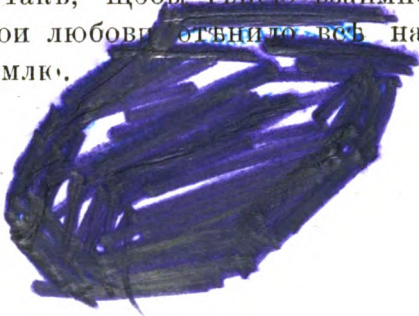
Нѣгде ще однакъ полиційній мѣры не потрафили задержати поступу народнои мысли и народнои самосвѣдомости, если тотъ вже разъ пробудилась. Помимо переслѣдуванъ число вѣдступникѣвъ вѣдъ урядово-православнои вѣры множить ся чимъ разъ бѣльше. Помимо того, що въ Россіи нема свободы печати посредствомъ ко-

трои люде вымѣняютъ гадки помѣжь собою и порозумѣвають ся взаимно, россійскій, иновѣрцѣ“ поразумѣли вже вагу вселюдского братства, а позбули ся вузкой выключности національной. Свого часу вѣдывались они посредствомъ американскихъ газетъ зъ просьбою о помѣчь до Американцѣвъ. Такъ само посредствомъ одной панѣ баптистки вѣдывались они до Англикѣвъ и Шведѣвъ. На Евангеликахъ всѣхъ краѣвъ, а такъ само и всѣхъ людяхъ, що признають вѣру за такую рѣчь, котру каждый поодинокій чоловікъ повиненъ рѣшиги самъ для себе, а не такую, котру можна кому накинути, приказати, змусити до неѣ — лежитъ святой обовязокъ помагати тымъ бѣднымъ людямъ датками грошевыми, ширенемъ правдивыхъ вѣстей про нихъ, чи въ иншій якій способъ. Бо вѣдступники вѣдъ россійского православна, не вѣдступають вѣдъ вѣры Христовой, але хочуть бути лѣпшими христіянами, якъ православнѣи, хочуть лѣпше сповняти заповѣди Христа и въ томъ лежитъ ихъ вся вина въ очахъ уряду россійского.

Христіяньство, се велике дерево, котрого пнемъ Иусъ Христось, а галузьями и листемъ рѣжнѣи вѣры хр. Якъ всѣ галузки и каждый листокъ бере свою силу, свою поживу черезъ пень зъ землѣ, такъ всѣ христіяньскѣи вѣры берутъ свою силу, свою науку зъ пня, котрымъ е Христось.

Дай Боже, щобъ скорше прійшовъ часъ,
коли люде перестануть ворогувати на себе из-
за вѣры, та щобы дерево христїянства розро-
слось такъ, щобы тѣню взаимной приязни и
братской любви ~~отъвнило~~ ~~всѣ~~ народы, окрыло
всю землю.

3.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
NATHANIEL PHIPPS
OF BOSTON

Читайте „Свободу“!

одинокую рускую работничую газету въ Америцѣ.

КОШТУЕ \$2. НА РОКЪ

Пишѣть на адресу:

„Svoboda“

—P. O. Box 13.—

MT. CARMEL, PA.

ВЪ РЕДАКЦИИ „СВОБОДЫ“ МОЖНА
КУПИТИ СЛѢДУЮЧИ
КНИЖКИ :

1. Образки зъ Америки. — Цѣна 10 цнт.
2. Народный Рухъ Австро-Угорскихъ Русинѡвъ. — Цѣна 15 цнт.
3. Канадійска Русь. — Цѣна 10 цнт.
4. Конституція Сполуч. Державъ Пѡвнѡчной Америки. — Цѣна 10 цнт.
5. Де-що про права и суды въ Спол. Державахъ, а особливо въ державѣ Пеннсилвевенія. — Цѣна 10 цнт.
6. „Тымко Гаврилиукъ.“ Оповѣданя зъ еміграційного жытя. — Цѣна 15 цнт.
7. IV. Оповѣданя. — Цѣна 15 цнт.
8. Про вѡдетушникѡвъ вѣдъ росіійскаго православія и ихъ переслѣдованя. — Цѣна 10 цнт.

Gaylord
GAYLAMOUNT®
PAMPHLET BINDER
 Syracuse, N.Y.
Stockton, Calif.

BX 599
.P89

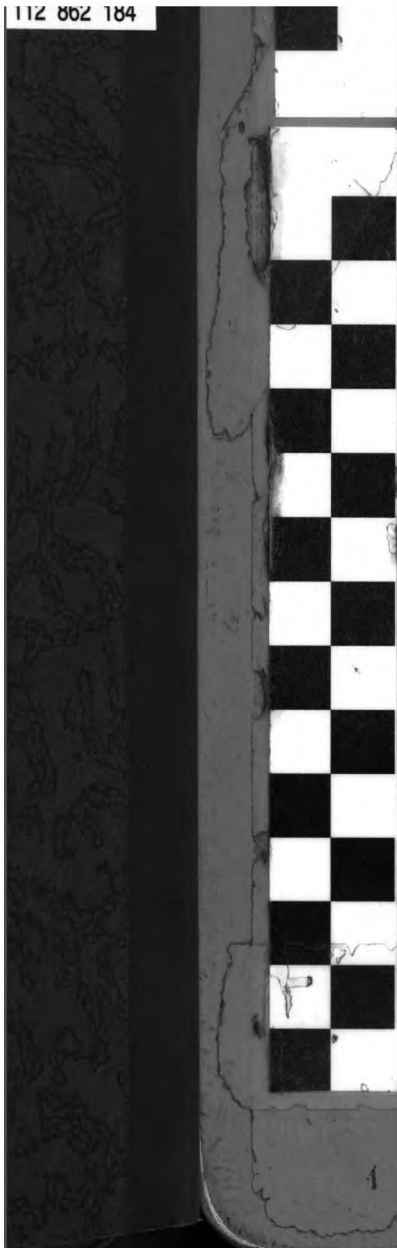
**DO NOT REMOVE
SLIP FROM POCKET**

OEMCO

Digitized by Google

112 852 184

ALF Collections Vault

3 0000 112 862 184